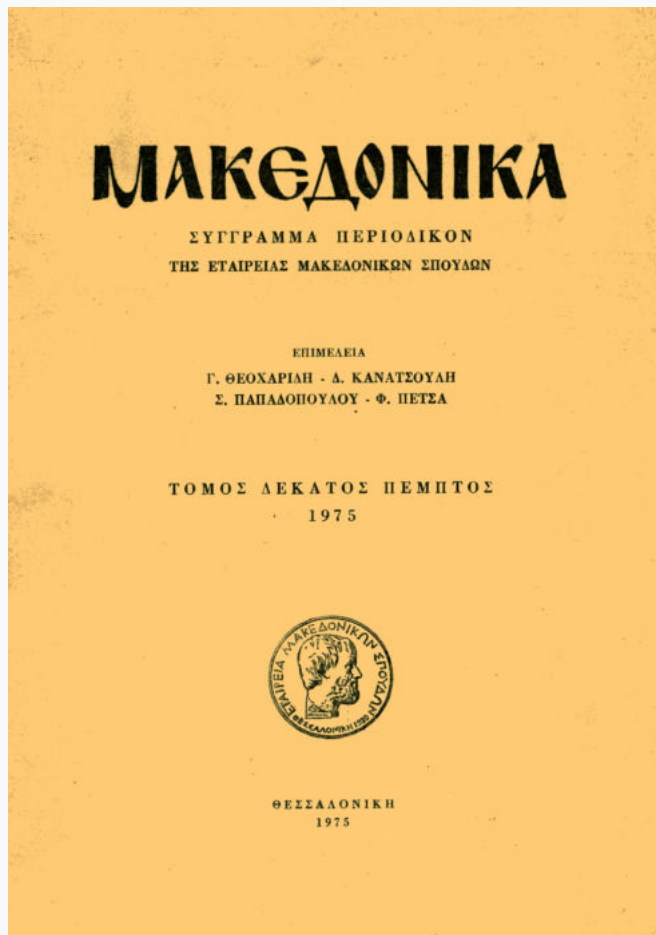

Makedonika

Vol 15, No 1 (1975)

Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821

Γεώργιος Α. Σιορόκας

doi: [10.12681/makedonika.626](https://doi.org/10.12681/makedonika.626)

Copyright © 2014, Γεώργιος Α. Σιορόκας

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Σιορόκας Γ. Α. (1975). Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821. *Makedonika*, 15(1), 414–416. <https://doi.org/10.12681/makedonika.626>

Γενικά, θά είχαμε νά παρατηρήσουμε ότι ή εργασία του κ. Χιονίδη, παρά τίς συγγωνοστές, τεχνικές κυρίως, άτέλειες του μη ειδικού, πετυχαίνει τούς στόχους της με τό παραπάνω. Χωρίς βέβαια νά ξζαντλή τό θέμα, όπως άλλωστε και ό ίδιος ό συγγρ. παραδέχεται (σ. 49), άποτελεί σημαντικότερη συμβολή στη μελέτη της επαναστάσεως του 1821-22 στον Όλυμπο και παρέχει πολύτιμα στοιχεία για τούς καπεταναίους της περιοχής, ίδίως τούς Λαζαίους και τόν Διαμαντή Νικολάου. Οά μπορούσαμε νά πούμε μάλιστα ότι ή μελέτη αυτή του κ. Χιονίδη θά άποτελέσει τόν σκελετό, όπου οι μελλοντικές έρευνες θά προσθέτουν τή συμβολή τους.

Άκόμη χαιρείται κανείς τόν πλοΐτο της λεπτομέρειας, της βιβλιογραφίας και τών παραπομπών, που, σέ πολλές περιπτώσεις, όπως αναφέρθηκε, μπορούν νά άποτελέσουν έρεθισμα και άφετηρία για παραπέρα έρευνα. Πάνω άπ' όλα φαίνεται καθαρά ή πλατειά ένημέρωση του συγγραφέα πάνω στη νεώτερη ιστορία της Μακεδονίας κι ακόμη ή μεγάλη και βαθειά άγάπη του γι' αυτήν.

Πανεπιστήμιον Ίωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Κωνσταντίνου Ά. Βακαλόπουλου, 'Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά τό 1821, 'Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη, άριθ. 46, Θεσσαλονίκη 1975, 80, σ. 101, εικ. 22 (έντός κειμένου).

"Αν και έχουν γραφή αρκετά ιστορικά έργα για τή Μακεδονία, ώστόσο δέν μπορεί νά πη κανείς—και ίσως ποτέ δέν θά μπορούσε—πως έρευνήθηκαν όλες οι πτυχές της ιστορίας του μεγάλου αυτού τμήματος του έλληνικού χώρου. Ίδιαίτερα για τή νεώτερη ιστορία της Μακεδονίας, ή έρευνα συνεχώς άποκαλύπτει στοιχεία, που συμπληρώνουν ολοένα τίς γνώσεις μας. Ήτσι τό έργο της παρουσιάσεως ανέκδοτων πηγών εξακολουθεί νά είναι πάντα και άπαραίτητο και πολύ ένδιαφέρον.

Στά παραπάνω πλαίσια, της παρουσιάσεως δηλ. νέων στοιχείων για τήν ιστορία της Μακεδονίας, έντάσσεται και ή εργασία αυτή του κ. Κ. Βακαλόπουλου. Άλλωστε, ό συγγρ. από τίς πρώτες κιόλας σειρές του βιβλίου του (σ. 8), διαγράφει καθαρά τούς στόχους του: νά συγκεντρώσει δηλ. «τά ανέκδοτα στοιχεία, που είναι διάσπαρτα σέ διάφορα δικά μας και ξένα άρχεια και τά όποια άφορούν τήν ιστορία της Θεσσαλονίκης και γενικότερα της Μακεδονίας κατά τήν προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο, ιδίως του 1818-1822». Τούς στόχους αυτούς ό κ. Β. τούς πετυχαίνει, χωρίς όμως και νά περιορίζεται, όπως θά δοΐμε, στά χρονικά όρια που θέτει τόσο στο παραπάνω άπόσπασμα όσο, άν και λιγότερο σαφώς, και στον τίτλο της εργασίας του.

Τό βιβλίο είναι διαρθρωμένο βασικά σέ δυό μέρη, στά όποια προτάσσεται σύντομη Εισαγωγή (σ. 7-9). Στην εισαγωγή αυτή κατ' άρχήν ύπογραμμίζεται ή σημασία της επαναστάσεως του 1821-1822 στη Μακεδονία και ξεάίρεται, όρθά, ό ρόλος, στην επανάσταση αυτή, της άφυπνίσεως τών «Ελλήνων του Βορρά», που έπέφερε ή πνευματική και οικονομική ανάπτυξη τών κατοίκων και, κυρίως, ή δραστηριότητα τών άποδήμων Μακεδόνων σέ διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Ήπειτα δηλώνεται ό σκοπός της εργασίας και παρουσιάζονται τό χρησιμοποιούμενο άρχεακό υλικό, που χαρακτηρίζεται, κάπως άπόλυτα, ως άμεσες, τά ελληνικά έγγραφα, και έμμεσες, τά ξένα, πηγές. Άκόμη δηλώνεται ή πρόθεση του συγγρ. νά «προβή προσεχώς σέ μια συστηματική συνθετική έξιτορήση τών γεγονότων της Θεσσαλονίκης και της Χαλκιδικής κατά τήν Ήπανάσταση του 1821». Τέλος, άπνεύμονται οι δίκαιες ευχαριστίες του συγγρ. προς όσους συντέλεσαν στην πραγματοποίηση και άρτια παρουσίαση της εργασίας του.

Τό πρώτο μέρος της εργασίας (σ. 11-28) φέρει τόν γενικό τίτλο «Άμεσες πηγές». Έδώ

παρουσιάζονται δύο κώδικες της εκκλησίας του Ἁγίου Ἀθανασίου Θεσσαλονίκης, ἀφού πρῶτα παρατίθενται νέα στοιχεία γιὰ τὴν ἐκκλησία αὐτή, ἀντλημένα ἀπὸ τοὺς παραπάνω κώδικες. Τὰ στοιχεία αὐτὰ ὁ συγγρ. θεώρησε καλὸ νὰ τὰ ἐντάξει στὴν ἔργασια του, ἂν καὶ ἄπομακρύνονται χρονικὰ ἀπὸ τὰ ὄρια ποὺ ἔθεσε στὴν εἰσαγωγή. Ἔτσι ἐκδίδονται: α) ἀντίγραφο συνοδικῆς πράξεως τοῦ Μελετίου Θεσσαλονίκης τοῦ ἔτους 1672 (σ. 13-15) β) ἀντίγραφο συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχη Γαβριὴλ Γ' τοῦ ἔτους 1703 (σ. 15-18) γ) ἀντίγραφο γράμματος τοῦ πατριάρχη Κωνσταντίου τοῦ ἔτους 1833 (σ. 20-21). Τὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα, καθὼς καὶ ὅσα ἀναφέρονται ἀκόμη στὶς σσ. 11-20 ἀφοροῦν κυρίως στὴ διένεξη μεταξὺ Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ Μονῆς Βλατάδων γιὰ τὴν κυριότητα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Στὶς σσ. 22-34 παρουσιάζεται ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο κώδικες, ὁ ἄτιτλος, ὁ ὁποῖος πολὺ σωστὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγγρ. ὡς «μεταλλεῖο πληροφοριῶν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως (Θεσσαλονίκης)». Ἀπὸ τὸν κώδικα αὐτὸ ἐκδίδονται δύο γράμματα τοῦ Γερασίμου Θεσσαλονίκης τῶν ἐτῶν 1794 καὶ 1796. Ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτὰ τὸ δεύτερο (σ. 30-34), θὰ μπορούσε, νομίζω, καὶ νὰ παραλειφθῆ, γιὰτὶ ἀναφέρεται στὸ ἴδιο θέμα, στὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ εἶναι, κατὰ τὴ φράση τοῦ συγγρ., «πανομιότυπο σχεδὸν πρὸς τὸ πρῶτο». Στὶς ὑπόλοιπες σελίδες τοῦ πρώτου μέρους (σ. 34-48) παρουσιάζεται ὁ δεύτερος ἀπὸ τοὺς κώδικες, ὁ τιτλοφορημένος, οἱ πληροφορίες τοῦ ὁποίου, ὅπως πολὺ σωστὰ ἀξιολογοῦνται ἀπὸ τὸν συγγρ., ἔχουν γενικότερο ἐνδιαφέρον γιὰ ὅλη τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀκόμη, ὁ κ. Β. κατὰ τὴν ἐκτενὴ παρουσίαση τοῦ κώδικα αὐτοῦ, βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ συζητήσῃ διάφορα προβλήματα ποὺ ἀνακύπτουν (π.χ. σχέσεις ἐκκλησιῶν καὶ ἐνοριτῶν, ὁ θεσμὸς τοῦ ἐπιτρόπου τῆς φυλακῆς κ.λ.) χωρὶς καὶ νὰ παρασύρεται σὲ ἀπεραντολογίες, ὅπως συχνὰ συμβαίνει μὲ τὴν παρουσίαση κωδικῶν μὲ πολυάριθμες καὶ ποικίλες πληροφορίες. Ἀπὸ τὸν τιτλοφορημένο κώδικα ἐκδίδονται ἡ ἀρχὴ (σ. 35-36), ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἀνακαινισμό τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου μετὰ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1817, καὶ ὁ «Πρόλογος» τοῦ Ἱ. Παπθωμῆ (σ. 41-48, γραμμένους τὴν 1.5.1890 σὲ πρόσθετα φύλλα), ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τοῦ κώδικα καὶ περιέχει «ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν ἠσθερικὴ διοίκηση τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης, γιὰ τὶς ἐκκλησίες τῆς, καθὼς καὶ γιὰ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς». Νομίζουμε πὼς ἡ ἐκλογή τῶν ἐκδιδόμενων τμημάτων τοῦ κώδικα ἦταν ἐπιτυχής, ἂν ληφθῆ ὑπόψη ὁ σκοπὸς τῆς ἔργασίας, ποὺ εἶναι ἡ παρουσίαση τῶν στοιχείων.

Τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἔργασίας (σ. 49-96), μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Ἐμμεσες πηγές», ἀναφέρεται στὶς προξενικὲς καὶ πρεσβευτικὲς ἐκθέσεις Ἑλλάδας (σ. 49-61) καὶ Ὀλλανδίας (σ. 61-96). Οἱ πρῶτες, οἱ ἀγγλικές, ἀπόκεινται στὰ ἄρχεια τοῦ Foreign Office: προέρχονται κυρίως ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη Strangford καὶ, λιγότερο, ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ προξένου στὴ Θεσσαλονικὴ Fr. Charnaud. Ἀπὸ αὐτὲς ἐκδίδονται ἐδῶ 19 ἀποσπάσματα, ποὺ καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα 10 Ἰουλίου 1821 μέχρι 19 Αὐγούστου 1822 καὶ ἀναφέρονται σὲ διάφορα γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ τὰ περὶχωρὰ τῆς, στὴν ἀντίσταση τῆς Κασσάνδρας καὶ τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆς, τὴν κατάληψη τῆς Συκιάς καὶ τὶς σφαγές ποὺ τὴν ἀκολούθησαν, τὸ κίνημα τοῦ Ὀλύμπου, τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆ Νάουσας καὶ τῆς Ράντιας, καθὼς καὶ τὴ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ ὑποπροξένου τῆς Δανίας Ἐμ. Κυριακοῦ. Οἱ δεύτερες, οἱ ὀλλανδικές, περιέχουν τὶς ἐκθέσεις τοῦ προξένου τῆς Ὀλλανδίας στὴ Θεσσαλονικὴ Mattatia Abram καὶ ἀπόκεινται στὰ ὀλλανδικὰ ἄρχεια Algemeen Rijksarchief. Οἱ ἐκθέσεις τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου, ἀναφερόμενες κυρίως στὶς δυσκολίες ποὺ παρεμβάλλονταν ἀπὸ τὶς τουρκικὲς τελεωνιακὲς ἄρχες στοὺς Εὐρωπαίους ἐμπόρους καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ προξένου αὐτοῦ νὰ ἄρῃ τὶς δυσκολίες, καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1821 μέχρι 17 Μαΐου 1822. Ἀπὸ τὶς πα-

ραπάνο εκθέσεις ὁ συγγρ. παραθέτει τίς πιό σημαντικές εἰδήσεις ὅπως ἀναφέρονται στά ἔγγραφα, ἐνῶ ὅσες θεωρεῖ δευτερεύουσες τίς ἀναφέρει περιληπτικά. Τά ἀποσπάσματα καί οἱ περιλήψεις, ἀριθμημένα ἀπό 1-35, καθιστοῦν προφανή τή σημασία τῶν ἐκθέσεων αὐτῶν ὡς πηγῆς, παρόλο πού οἱ καθαρά ἱστορικές εἰδήσεις, ὅπως ὀρθά ἐπισημαίνεται, εἶναι περιορισμένες, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου μήπως τά ἔγγραφα πέσουν στά χέρια τῶν Τούρκων.

Ἡ ἔργασία τοῦ κ. Βακαλόπουλου κλείνει μέ τὸ Εὐρετήριο (σ. 99-101), στό ὅποιο περιλαμβάνονται ὀνόματα προσώπων καί τόπων, καθώς καί ὅροι πού ἀναφέρονται σέ ἐπαγγέλματα τῆς ἐποχῆς πού ἐξετάζεται. Ἀκόμη, οἱ 22 εἰκόνες, κυρίως φωτογραφίες ἔγγράφων, καθιστοῦν σαφείς τίς δυσχέρειες πού συνάντησε ὁ συγγρ. καί τά προβλήματα πού ἀντιμετώπισε, ἀπό τή μιὰ, καί ἀπό τήν ἄλλη βηθοῦν στήν πληρέστερη κατανόηση τῆς ἔργασίας καί τήν ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη.

Γενικά, μποροῦμε νά πούμε ὅτι ἡ μελέτη αὐτῆ τοῦ κ. Κ. Βακαλόπουλου παρουσιάζει ἐνδιαφέροντα στοιχεία γιά τήν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, καί γενικότερα τῆς Μακεδονίας, κυρίως κατά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822. Ἡ δήλωση τοῦ συγγρ. ὅτι τὰ στοιχεία αὐτά, μαζί καί μέ ἄλλα, θά χρησιμοποιηθοῦν γιά μιὰ «συστηματική συνθετική ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων τῆς Θεσσαλονίκης καί τῆς Χαλκιδικῆς κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821» δίδει μιὰ ἀπάντηση στήν ἀπορία μας, πού προέρχεται ἀπό τήν κάπως πενιχρή ἐκμετάλλευση τῶν πληροφοριῶν πού εἶχε στή διάθεσή του. Ἐξ ἄλλου, ὁ βασικός στόχος τῆς ἔργασίας ἦταν ἡ συγκέντρωση καί παρουσίαση ἀνέκδοτου ἀρχαίου ὕλικου. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτῆ ἡ ἔργασία καταξιώνεται, παρόλο πού ὁ συγγρ. δέν σταμάτησε ἐκεῖ. Κυρίως ὁ κ. Β., μέ τήν ἔργασία του αὐτῆ, παρέχει πολύτιμες πληροφορίες καί παρακινεῖ γιά τήν περαιτέρω διερεύνηση τοῦ θέματος, πράγμα πού ἀποτελεῖ, ἀσφαλῶς, εὐγενική φιλοδοξία τοῦ κάθε ἐρευνητή.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Β α σ ἴ λ η Δ η μ η τ ρ ἰ ἄ δ η, Ἡ Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία κατά τόν Ἐβλιγιά Τσελεμπή (Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια), Θεσσαλονίκη 1973. Ἔκδοση Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονική Βιβλιοθήκη ἀρ. 39, Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. ιη'+464+ἕνας χάρτης+12 πίνακες.

Μεταφράζοντας ὁ κ. Β. Δημητριάδης τὸ 5ο (σ. 553-563, 571-583) καί 8ο (σ. 170-188, 730-783) βιβλίο ἀπό τὸ ἔργο τοῦ Τούρκου περιηγητῆ καί συγγραφέα Ἐβλιγιά Τσελεμπή, πού εἶναι γνωστό μέ τὸν τίτλο Seyahatnâme («Ταξιδιωτικόν»), προσφέρει σημαντικότερες πληροφορίες, γιά τήν Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία κατά τὸν 17ον αἰώνα.

Ὅπως ἀναφέρει καί ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στὸν πρόλογό του, τὸ ἔργο χωρίζεται σέ δύο μεγάλα τμήματα: τήν εἰσαγωγή καί τὴ μετάφραση-σχόλια.

Ἡ εἰσαγωγή ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 κεφάλαια καί ἕνα ἐπίμετρο. Σ' αὐτῆ ἐξετάζονται κυρίως μερικά γενικότερα θέματα πού πηγάζουν ἀπὸ τὸ σχετικὸ μέ τὴ Μακεδονία κείμενο τοῦ Ἐβλιγιά.

Στὸ πρῶτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ἡ ζωὴ καί τὸ ἔργο τοῦ Ἐβλιγιά Τσελεμπή, πρὸς ὅτι ἔχουν γραφῆ ἀρκετές μελέτες γιά τὸ ἴδιο θέμα. Ἡ ἐπανάληψη κρίνεται ἀπαραίτητη γιά νὰ κατατοπιστῆ περισσότερο ὁ ἀναγνώστης στήν κατοπινὴ μελέτη τῆς ἔργασίας, ἀφοῦ γνωριστῆ τίς διαθέσεις καί τήν ἀξιοπιστία τοῦ πολυταξιδεμένου Τούρκου περιηγητῆ συνολικά στὸ δεκάτομο ἔργο του.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιο ἀναφέρεται στά χειρόγραφα τοῦ «Ταξιδιωτικῶ» πού σώζονται μέχρι σήμερα καθώς καί στίς ἐκδόσεις τους. Ἐπίσης ἀπαραριθμοῦνται ὅλες οἱ ἑλληνικές μεταφράσεις τῶν τμημάτων τοῦ Seyahatnâme πού ἄφοροῦν στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ὅπως τὴν